

Likovi zavičaja: Rizah Suman - privrednik

OMER HAMZIĆ
.....

RIZO SUMAN je rođen u Gračanici, 1927. godine, u uglednoj trgovačkoj porodici Sumana u kojoj se isticao njegov djed Medaga Suman, veletrgovac i posjednik, član Općinskog vijeća duže vremena tokom austrougarske okupacije.

Pripadao je onoj generaciji koja je još u vihoru Drugog svjetskog rata odsanjala svoj san o nekom boljem svijetu i nekoj sretnijoj zemlji i još sretnijim ljudima u njoj. Pripadao je onoj generaciji koja se za svoje ideale borila, prvo s puškom, a zatim svim svojim bićem, bukvalno, bez ostatka. Jedan je od onih koji je unekoliko doživio ostvarenje tih svojih mladalačkih ideala i svu radost generacije koja je sve to na svojim plećima iznijela, ali i svu gorčinu i bolno razočarenje nakon rušenja tih ideala i nestanka jednog društvenog poretka u sunovratu brutalnog rata i agresije.

U vrlo zamršenim i složenim vojno-političkim prilikama oko Gračanice pri kraju Drugog svjetskog rata, opredijelio se za partizansku, antifašističku stranu. Svoja prva saznanja o suštini tog velikog svjetskog sukoba stekao je kao dječak od 17 godina u jednom gračaničkom skojevskom aktivu. Po nekim sjećanjima, u tom aktivu

bili su: Rizo Hadžić, Asim Tihić, Hivzo Šabović, Ferid Osmanbegović, Zihniya Bekrić, vaspitač u Domu siročadi, umro za vrijeme rata. (Izjava Jovanović Delibegović Dušanke, kod autora; Esad Tihić, Omer Hamzić, *Gračanica i okolina u NOB-u i revoluciji*, Gračanica 1988., 224)

S neviđenim entuzijazmom, nakon rata, učestvovao je u izgradnji zemlje, ali i u izgradnji samog sebe za sve složenije i složenije zadatke, prvenstveno na privrednom oporavku gračaničke općine i njenom izvlačenju iz bijede i siromaštva. U historiji Gračanice ostat će zapamćen kao jedan od najuspješnijih predsjednika Općine, jedan od rijetkih lokalnih rukovodilaca, koji je imao viziju privrednog razvoja ovoga kraja. Na ostvarenju te vizije "potrošio" je najbolji dio svog životnog i radnog vijeka.

Prešao je dug radni i životni put, od mladog skojevca i partijskog aktiviste, predsjednika općine, do uglednog direktora i privrednika. Bio je jedan od rijetkih ljudi koji se poslu i zadatku predavao do kraja, bez ostatka. Ne znam da li je i jedan posao radio "na ler gas", polovično, ne daj bože, površno...Kao i ostali u njegovoj generaciji, mnoge od tih poslova obavljao je po partijskom zadatku. Drugačije nije ni moglo. Ali njegova predanost poslu nije proizlazila iz partijske lojalnosti ili ne bar samo iz nje, već

iz njegove, kako imaju običaj reći stari ljudi, “posebne japije” (to jest građe) i vjere u rad i predanost radu, upornosti u traženju rješenja.

U zaostalom zanatsko-esnafskom i, u suštini, agrarnom miljeu gračaničke privrede šezdesetih godina, trebalo je praviti iskorake ka modernijim oblicima privređivanja, većem zapošljavanju, progresu – sa skromnim sredstvima i još skromnijim snagama.

Znao je da bez školovanih, prije svega, domaćih kadrova, bez ljudi privrženih Gračanici, nije bilo moguće napraviti neki ozbiljniji iskorak. Zalagao se za stručno osposobljavanje i doškolovavanje, učenje na tuđim pozitivnim iskustvima i dobrim primjerima. U tom pogledu, služio je vlastitim primjerom. Smogao je snage i uz rad završio visoku privrednu školu (koja je bila u rangu ekonomskog fakulteta), kako bi se spremnije uhvatio u koštac sa složenim privrednim problemima i teškoćama u onim preduzećima i tadašnjim radnim kolektivima u koje je najčešće odlazio “po zadatku”

Sveopći prosperitet u zemlji od šezdesetih do sedamdesetih godina osjetio se i u Gračanici – prve asfaltirane ulice, prvi javni vodovod, gimnazija, izrastanje zanatskih radionica u male fabrike, industrijska zona... Ali je posve pojednostavljeno gledanje na privredni život u bivšoj državi šezdesetih i sedamdesetih godina kao na sistem bez konflikata, u kojem je država brinula za stanje u svakom preduzeću, u kojem su sva preduzeća bila “zakačena” na državnu sisu... Problema je bilo na pretek, stečaja, likvidacija, propadanja i uzdizanja... Doda li se tome neimaština i bijeda, nedostatak finansijskih sredstava, ali i političke volje u pojedinim slučajevima, posebno za Gračanicu kao “zavičaju bez revolucionarnih tradicija” - slika postaje potpunija...

Rizo Suman je bio privrednik koji je i u takvom ambijentu znao naći rješenje. Kada je, na primjer, obučarski pogon u Gračanici, usljed pogrešnih integracija i lošeg rukovođenja, dospio na rub propasti, Rizo Suman je, završavajući mandat predsjedni-

ka opštine, uspio pronaći izlaz. U sretnom trenutku utemeljio je tvornicu modne obuće “Fortuna” na posve novoj lokaciji, koja će se kasnije izgraditi kao industrijska zona na južnim prilazima Gračanici. Rizo Suman je imao vodeću ulogu u timu entuzijasta koji su utemeljili “Fortunu”. U svoje nove pogone u industrijskoj zoni “Fortuna” je uselila 2. i 3. jula 1971. godine. To je izuzetno značajan datum, ne samo u historiji te firme, već u historiji privrednog razvoja Gračanice (*Gračanički glasnik* br. 4, Gračanica 1997., 21 – 31). Jer, prenošenje neuglednih zanatskih pogona, kakav je bio obučarski, stolarsko-tapetarski, metalni (“Partizan”, kasnije “Fering”) na nove lokacije (u današnjoj industrijskoj zoni), ima doista historijsko značenje u razvoju Gračanice. Za takve poteze, ma kako oni iz današnje perspektive izgledali, trebalo je imati viziju. Za ostvarenje te vizije trebalo je imati i znanja i odlučnosti, ali i hrabrosti. U nekim slučajevima

nije smjelo biti greške.

Rizo Suman je bio privredni rukovodilac nekoliko velikih gračaničkih preduzeća upravo u tom odlučujućem historijskom periodu, 60-70-ih godina prošlog stoljeća, kada su iz neuglednih zanatskih radionica izrastali moderni industrijski pogoni. Sa 29 godina (14. 5. 1956.), našao se na čelu "Ozrenke", orijentišući to preduzeće ka trgovini. Pored utemeljenja "Fortune" (1968.), uspio je podići na noge posrnule ciglane u Sočkovcu, spasiti od propasti poljoprivrednu zadrugu u Gračanici, utemeljiti Kombinat "Inko", iz kojeg će izrasti nekada moćni gračanički "Građevinar", u kasnijem periodu stabilizovati "Ozrenku" kao jugoslovensku firmu... u kojoj je i završio svoj radni vijek kao direktor.

Pogrešno je mišljenje da je sve dolazilo iz "cekaova" i visokih partijskih foruma. Trebalo je misliti svojom glavom, posebno u nerazvijenom lokalnom miljeu, kojem državno-partijske vrhuške nisu bile bogzna kako naklonjene. Nije ce-ka naredio preseljenje zanatskih radionica iz centralnog dijela gračaničke čaršije... Za tako nešto trebalo je imati viziju.

Iako je mnoge poslove, kako u politici, tako i u privredi, obavljao "po zadatku komiteta i partije", Rizo Suman se nije pojavljivao u preduzećima kao "kadar ispred ko-

miteta, pred kojim je trebalo stajati mirno", niti je svoju strategiju temeljio na političkoj magli i dimu, već na realnim procjenama, kadrovskom osvježavanju preduzeća, "pravljenju kvalitetnih i čestitih timova", čvrstoj disciplini i odgovornosti. Uspjese nikada nisu izostajali, rezultat je bio vidljiv, nekad prije, nekada kasnije. Zato se, bez ikakvog pretjerivanja može reći da je Rizo Suman bio jedan od najistaknutijih aktera u privrednom životu Gračanice u periodu njenog najbržeg razvoja.

Pored toga, za čitavo vrijeme svog života stigao se baviti i tzv. društveno-političkim radom, ne žaleći ni sebe ni vrijeme. Bio je jedan od najuspješnijih predsjednika opštine Gračanica, pokretač i inicijator mnogih akcija u mjesnoj zajednici i na općini, uvijek spreman da posavjetuje, da pomogne, da prenese svoja bogata životna iskustva...

Za svoj rad dobio je više prestižnih društvenih priznanja i odlikovanja. Vrijedi spomenuti: Orden rada sa zlatnim vijencem, Orden i zasluga za narod sa srebrnim vijencem, Medalju za hrabrost, Plaketu Skupštine Opštine Gračanica...

Čitav životni i radni vijek Rize Sumana dio je privredne i društvene historije Gračanice.

Umro je 16. 1. 2006. godine, kao penzioner u Gračanici.

